

Begravnning

L. U. F. Frägelinta nr 78.

I byn Ellsryd var två bärslag,
och dessa underrättades om ett döds-
fall, för här fanns inte mer än en lit-
vagn. Då var det lite i båda bärslagen,
fick det ena skaffa en annan litvagn.
Här i Fringås fanns tre litvagnar näml-
igen i Ellsryd, Bagganäs och Djura-
måla.

Någon fick beivras söka på fram-
underrättelsen om dödsfallet till släktingar
i andra socknar. Dödsfall bäyade hickänna-
ges genom flaggning på halv släng för
högt 10 år sedan. Annanser bäyade in-
föras genom att prästerskapet bäyade an-
mads, som att annanera.

Tryckta begravningskort började sändas ut omkring 1880, och jag tror, att de första var för Niklas Jansson i Levsjöds Mellang. Inom det egna begravet gick någon släkting tidigare omkring och tyade till begravningen. Orden följde väl olika. Det man kunde se dem följa N. N. till den sista vilan då och då. Till begravningen tyades alla släktingar och alla som hörde till begravet. Man beklagade sorgen för de anhöriga och kanske sade, ett och annat berömmande om honom.

Den stöde

Den stödes ägan skulle stulas av någon person, som stod invigd. Ibland lades pengar på ägan laskan, berömmande på vidskoppare. På varje äga lades en kopparslant, som skulle följa den stöde i graven.

Det har jag sett på ett fattigt släkte.
Under bakan sättes en psalmbok för att
hoptrycka munnen. Den lags bort, när
locket skruvades på. En duk lades över
ansiktet, som kallades duk eller ägon-
duk. Vid huvudgärdens gick en snips
att ägonduken utanför locket. Jag har
hört, att någon läst nya testamentet
eller en bok följa den döde i gravens.

En stund efter dödsfallet lades han
på ett sofflock och kvälades och ra-
kades, om det var en mansperson. Och
den som rakade den döde skulle behålla
rakkniven som lön. Någon blev till-
kallad, som de ansåg, ville utföra
uppdraget. Begravningen skedd på ett
sofflock, som likhördet bränt.

Begravningen skedd ej förrän kistan

blev färdig. Svepningen utfördes av den
som tvättat och gjort den sååde ren.
Min svärmor Kristina Petersdotter i
Uusryd blev antlad att klä lik. Hon dog
1934. Hon var också med vid fölassmin-
gar. I gamla tider användes till lik-
klädsel hela underkläder, det var
karsonger och en vit skyorta. Strumpor
förskams inte. Det förskams, att personer
lagt undan likklädsel i någon kista,
som de hade. Det var rätt många, som
lagt undan linne till att ha på sig.
En del hade gått undan brudgums-
skyortan till likklädsel. Ingen särskild
klut brukades.

Liket lades i kistan, präst snickaren
gjorde den färdig. De lade lite grönt
på lakanet eller någon blomma, vanligt-

vis vinder gröna.

Den sjuka skulle lägga fingrarna på
den dödes ansikts del och be en bön
om att den döde skulle ta sjukdomen
med sig.

För det mesta lags ringarna av
den döde.

Likhammare

Liket kunde sättas ut på lagen eller
på försökshammaren. Lakan hängdes
för fönstren, där liket låg. Det var än-
nu ej upphävt med lakan för fönstren.
Kistan ställdes på sofflacken, som
låg på 2 backar, men på begravnings-
dagen användes ej sofflacken. Det
blev sällan använt sedan. Lårynt
såd gus ländes vid kistan, utan att
det var högtstående personer.

Skom någon främmande person, kunde det hända någon gång, att han ville se litet.

Tristan var alltid svart. Den målades något olika. Var det riktigt bra, målades den med olja och kimrök eller ströplades den med kimrök. Jämberlag fanns, som snickaren berättade hos närmaste smed. Här kunde ha och målade Johannes på kyrkans kistor. Jag berättade kirla 1916, när mor dog, men när syster Hilda dog 1919, köpte jag. Tristan och lit klädslen köptes hos fru Heran i Fingryd.

Jag har hört ontalas, att personer under livstiden sagt, att de ville ha med sig vissa saker.

Tristan kirlades strax före avfärden,

och under min tidliga barndom för en
80 år sedan användes spik. Det var
smidda spikar nereifrån Stenpar, där
det fanns spikhammare.

Likbår har ej använts under min
tid, men strax före var här bårar, och
så gick de bära den döde till kyrkan.
Till att bära var 3 lag. När ett lag
burit en stund, gick de vila, och så
skulle de ha trämvins. Till att bära
var 6 man. De som gick före och efter
gick bära, som man bär en vanlig bår
och de som gick på mitten hade en
bårstäng framför sig. Båren var förs-
edd med ben. Lärskilda bårslag
fanns. Här i Uusryd var 2. Sedan att
bära lik upphörde före min tid.

I varje bårslag skulle finnas 6 st

handkläden för att användas, när kistan sänktes i graven. De sättes på när kistan kom upp till kyrkan och sättes i hult handtagarna och lades tvärs över kistan. Handkläderna förvarades outside i byn. De hade köpts av värlaget genom köpläggning. Ingen betättning för användningen förekom.

Likvagn.

Likvagn började användas på 1860-talet. Likvagnarna var särskilt anpassade. Hela värlaget ägde den itnom värlaget betalades 8 kr för varje gång den användes, och avgifterna redovisades på äldermansstämman. Utom värlaget var avgiften 3 kr.

Härskar till likvagnen höll den som hade likvagnen slående has sig.

Byggnaden var i början 5 tr., och sedan gick
det upp till 10 tr. Men användes den
sällan och har inte varit i bruk på
många år.

Det var en viss skam, om det hände
något under körningen eller lastningen
av liket. Det ansågs liksom om den
skäde inte ville med.

För likvagnen användes urskil
2 hästar, som var svarta, men under
senare tid var det inte urskil så många.
Likhil böjades användas i Ellsryd
för ca 15-16 år sedan. Likhilen ägs av
Henrik Hansson i Ellsryd.

Utfärdstol.

Utfärdstol färdkammer, och jag har
hållit många både inom Ellsryd och
Ellsryd. Men håller lärarinnan förben

Josefson utfärdslämn.

Utfärdslämnet hänger vid den sådes
kista. Var det riktigt rursvåder, så
fick vi stå inomhus, men det har inte
försämrat för mig mer än en eller
två gånger, och jag har väl hämtat
i kunders med tillat. Jag köpte
hills 1895 och slutade 1944.

Kommunalt stod kistan i en läse-
sal av små työkar. Vid ingången
hög sorgekurt samt nere vid vägen
sätter i enar. Innan i lärsalen var
skott med kaskat granis. Om ort
var på vintern sätter en- eller gran-
rurkar omkring kistan. Det mest van-
liga var endurkar.

Utfärdslämnets hänger efter kistan
spensikande. Jag valde också ut problem

själv, så det var inte alls lika.

Den som höll uppfärdsbåden kallades ved-
kastopräst.

11

Uppfärd.

Kiristan följdes alls ut genom främre
ingången, och påbändan skulle bäras
fäst. Kiristan skulle bäras ut av de
närmaste släktingarna.

Procession.

Först körde likvagnen, och jag åkte
allt på den bredvid körkarlen. Sedan
åkte de närmaste släktingarna och så
de andra gästerna. Likadant när de
körde hem, så släktingarna åkte
närmast efter likvagnen.

Ut till graven går de närmast sår-
jande närmast kiristan. Prestaver finns.
De är så 30 år gamla och förvaras av

kyrkväktaren. De församma vid för-
nämars folks begravningar. Både de
prestaverande går före kistan. Till att
prestavara utres personer, som ha
medborgerligt färdbevisdrag.

I Urskut bärs framför kistan
ett gravkor av malm. Här har jag
ej hört talas om något sådant. Vid
stora mans begravningar försam
före prestavernas införande, att 2 män
gick före kistan närmast efter
prästen och klackaren. Här har
jag många gånger gått före kistan
från begravningsgården och till
likvagnen, för de kunde inte alls
höra ända fram med likvagnen. Då
sång jag ofta: "Ja vill jag fly från
världens nöd".

Barn och kvinnors deltag i processionen
Kvinnorna skulle ej järas av männen.

Kejseren sättes på palar utanför
kyrkogården. Prästen och klosteraren
kom och möttes och tog av sig hattarna
och bugade, när de ringde samman.
Prästen gick före his tröger och klosteraren
hitt vänster. Det följde vid alla be-
gravningar.

När klosteraren tog upp sin tår
gick han lite extra sämre till på fots
eller något annat, om han framspringit
till lite. Det gick också värdaren.

Ljövspillingar drags över muren.
Där fanns trappor på båda sidor om
muren till vänster om huvudingången,
men nu är de borta. Jag har sett dem.

Förordningen ägde för det stora

perkalat rum på söndagar. Mera förnämligt
folk begravdes en söcken dag. En söndaga-
na skedde farofästningen för kragmarsa-
quostfärten.

Inne i kyrkan läjades farofäst-
ningar för en 12-15 år sedan, det för-
kommer också på vintern i kyrkan och
nå på sommaren. Kyrkan prydes med
grönt.

Prästen håller också giftetals.
Må tal av anhöriga hållas vid gravan.
Det hålla tal vid gravan läjades för
över 20 år sedan.

Man har hört berättas om, att
några efter prästen kallade mull på kis-
tan i gravan. Det en blånstärkubett
kallades ned i gravan läjades för ett
20 tal år sedan. Tidigare lades de vid

sidan om graven.

Skolan står stadig kvar inne i kyrkan under högmässan.

De såjande ha också de förlorade barnen.

De resa sig under föreläsningen. Sitt de såjande sitta ha inte förkammit på långa tider.

Skolringning har ringts av kyrkväktaren, så länge jag minns, och jag tror under minst 80 år på lördagar och fredagar. Var det en karl kläddes fört med svart klack, var det en kvinna eller ett barn med flickklack. Men det kunde de en liten ton, så de hörd klackarna ringa. En del hade lärt sig en ton, som de dätte, och andra kunde de t. ex. "Evans hans spel igen också".

Gravöppningsringning har ej före-
kommit.

Begravningsringning förekom för alla
någon för spåvsjällingar, som varken
fisk ringning eller jordfästning.

Beisningen utfördes av väktaren.
Ingen avgift för klaskarna. Gräv-
ningen betalades in natura. Sedan blev
den betald med 50-75 öre.

Hon från kyrkan hörd folket mycket
fort. En gång var jag med, där lik-
höjaren fick uppskräckning, för att
han hört för fort. Det var i landsjö.

Begravningsbräda förekom, de
bräddes begravningsgilt eller gravöl,
och gästerna fick läsa åt och
brännvin på dem. De hölls alltså
efter jordfästningen. På morgonen

tyädes på mat och kaffe. Efter yord-
fästningen förkam alla sorters rättar.

Begravningsgästerna hade förning
med sig såram såsart och ringrynsgröt,
som var nerslufferad med vaddar runt
omkring hela fatet och med stä bars
i mitten av pinslött kaneel. Idåra pann-
kakor på tunnfat hade de ochrä, och
en och två kakor bröds hade de ochrä
med i förning. När de gick hem,
fick de av förningens med sig klibbaka.

Omkring 1896 tyädes gästerna till kl.
7 eller 8 på morgonen. Då kom de rätt
samtidigt, och världen lag smat dem,
och de gick in och fick kaffe och bränn-
vin. Mat fick de sedan på fram till bor-
det och la sig själva. På em. efter åter
komsten från kyrkan serverades kaffe och

brännvin. Därefter blev de satta till bords.
På många ställen var rangskilnad, så att
de högst läende skulle sitta främst.

Begravningskauffekt och bakelser
förekom. Det kunde vara ett fygotal
fat med bara bakelser. Kauffekten var
med papper omkring och köptes hos ba-
gare i Fingeryd, såsom hos Johansson
och Domsjö. Kauffekten gömdes hem.
Att ha begravningskauffekt upphörde för
ett årtal år sedan.

Prästen eller "vetkarlprästen" läste
hils och från maten och efter sjöngs en
psalmvers. Kalasen varade hils kl 8
eller 9 på kvällen. Hils maten serverades
ett par matsuppar.

Begravningskalas förekommer men
i en annan stil. Nu får de aldrig annat

än kaffe och bröd för avfärden. Mr
håller de sedan merendels på hotellet.
Den sista stora begravningen i Uusaryd
var när Frans Karlssons Rgda begravdes
under kyrkoherde Hertilins tid för en 12
-15 år sedan. Sedan ha de flesta varit
på hotellet, för då slipper de från besvären
hemma.

Dagen efter kunde några, som ej
varit med första dagen bli tyndna.

Friid körskan uppramlade pengar.
De kom med en dyrt parslins tallrik, som
gick runt bordet. Maskapengar uppr-
hörde före den sista storbegravningen
eller för en 15-20 år sedan.

Såväl s. b. kyrkamenten till kyrkan
har förskottat så länge jag minns.
Det har varit minst 20 kr, så det har

varit bara förmåget färd, som har gått
fag minns också, när det lystes på från
predikstolen, att den och den gått så eller
så mycket till de fattiga. Det upphörde
redan på 1870 talet. Mat utdelades till
de fattiga för en 60 år sedan. De tog så
liten av varje nåt och gick till den med.

Spävsplingar begravdes till vänster
på kyrkogården, där den gamla kappan
var. Den förnämnda delen av kyrko-
gården är den nordvästra delen, där
de mer aktade är begravna.

Graven grävdes på torsdagen eller
fredagen, så den stod öppen en dag.
Förkyrkvaktaren grävde den och Peter Mag-
nus på Förälske kyrkte till. Graven
skulle vara 3 alnar djup. Tunna ben
lades i sidan om graven och skymfades

sedan med i samma grav. Graven har
kläts med granris så länge jag minns.
Ingen sandning har förekommit.

Under min yngre tid stod utvid 6
spadar vid graven förutom prästspaden,
och begravningsgärterna fick skyffla
igen graven, så att 6 spadar var igång
hela tiden tills graven var igen skyfflad.
Spadarna var församlingens. Skyfflingen
upphörde för en 25 år sedan.

Den perstkyrkogården, perstacken,
finns i Grönadal. Där skall vara
många personer begravda.

Bårhus finns sedan en 50-60 år
hubbak. Det användes aldrig för
sälva jordfästningen.

Majning.

Prisning förkom vid alla ställen

och i sina byar, som beklaget hörde
föbr. En del hade den slädes initialer
och stå kvar i mitten samt vis omkring.
En del gjorde runda ringar. Det var en
hederbevisning för den släde. De fattiga,
som ridade, erhöles sedan mat.

På samtliga ställen upprätthölls små
granar utmed vägen. En 4-5 pås var
sida, och sedan ridade på vägen. Det
har jag stå för en 60 år sedan. Kranarna
var en halv eller 3 kvart långa och
ej skalade. De kunde vara smyckade
med pappersgirlander. Ingen gick
för kulan och sträckte sig.

Vägen kran på kulan har före-
kommit i åtminstone 30 år. I början
kunde de tunda kranar gåva av
ung och bränsle.

Menneken hadde svarla klæder, och de
flera hadde höghatt. Inget sorg band
fanns på hatten, men på ärmnen bäjades
de ha för en 25 år sedan. Det användes
fortfarande.

Ingen borgerlig begravning har förs-
kammit.

Begravningskassa finns. Den bildades
på 1880-talet. Den hade kyrkvärdens
Lindahl hand om den första tiden. Be-
gravningskassan iklädde sig skyldig-
heten att utbetala 200 kr till hyäls
till begravningskostnader.